

Marie Thams' tale ved mødet i Statens Kunstfonds Repræsentantskab

Taler

Marie Thams
Billedkunstner

Dato

24. marts 2020

Sted

Ved mødet i Statens Kunstfonds Repræsentantskab (Grundet covid-19 blev mødet afholdt digitalt).

Omstændigheder

Talen blev oprindeligt holdt i Statens Kunstfonds Repræsentantskab i 2020. Derefter blev den udgangspunkt for det rejsende kunstprojekt *person – i bevægelse* i 2022-2023, hvor den blev opført på Rønnebæksholm, Copenhagen Contemporary, Kunsthall Nord og Kunsthall Aarhus. Den er nu at finde i antologien *Person. Tekster om ligeværd, sprog og magt* udgivet ved Gads Forlag i 2024. Dette er den oprindelige tale.

1 Fra kønnet krop til person

Kære bestyrelse, kære råd, kære dig, der lytter med her.

5 Mit forslag til opdateringen af vores forretningsorden og vedtægter lyder på at frisætte kønnene i rollebetegnelserne og dermed skabe frihed og tilgængelighed gennem en neutral titel. Lad os opdatere forretningsorden, vedtægter og det talte sprog ved at ændre formand til forperson.

10 Hvordan er tiden blevet inde til dén opdatering, spørger I?

Jo, I 1789 vedtog den franske nationalforsamling Erklæringen om menneskets og borgerens rettigheder. En erklæring, der fik stor betydning for demokratiets udvikling i Europa og verden. Den hævdede at sikre, at alle mennesker er født
15 lige, og at det er en universel ret at blive behandlet lige. Hvis man altså var en mand, vel og mærke. For at være 'borger' betød at være en mand over 25 år, der havde betalt skat. De havde de demokratiske rettigheder og kunne stemme. Alle andre var ekskluderet fra det offentlige, politiske styrerum. Og det blev hurtigt klart, at erklæringen havde mangler i forhold til kønnenes ligestilling – sammen
20 med manglende ligestilling mellem etniciteter, religioner og klasser.

To år efter, i 1791, udgav Olympe de Gouges Erklæringen om kvindens og medborgerindens rettigheder. Olympe udgav erklæringen, efter flere andre

25 havde forsøgt at få den oprindelige erklæring udvidet til også at dække over kvinder, men kønnes ligestilling blev aldrig et kendetegn for den franske revolution. Handlingen fik fatale konsekvenser. Bogstavelig talt. Olympe de Gouges blev i 1793 henrettet på grund af sine politiske tekster.

30 Videre i historien når vi til 1849, nu herhjemme, hvor Den Grundlovgivende Rigsforsamling bærer frugten frem: Folkestyret indføres i Danmark. Defineret af en forsamling af udelukkende mænd. Igen står over halvdelen af befolkningen udenfor lovgrundlaget, ekskluderet fra de politiske styrerum på grund af køn, oprindelse, social eller økonomisk status.

35 Og vi skal helt frem til 1915 for at se det ændret. Her opnår de danske kvinder stemmeret og valgbarhed til folke- og landsting. Noget, de ikke var alene om – nej, vigtigt skete det sammen med tjenestefolkets ret til at deltage i demokratiet. Kvinden og tjenestefolket mentes blandt andet at have det til fælles, at de var
40 netop dét. Til tjeneste. For manden.

Herfra springer vi gelinde frem i tiden til år 1977, hvor betegnelsen 'forperson' første gang registreres af Dansk Sprognævn. Herefter opnår titlen yderligere udbredelse i almensproget og optages i Sprognævnets nyordsordbog i 2011.

45 Og tættere på i dag – i 2018 i Aarhus beslutter et byrådsflertal at: "Inden for rådhusets mure er der nu frit valg, i forhold til at politikere med formandsposter kan vælge netop titlen som formand eller som forkvinde eller forperson."

50 I sommeren 2019 sidder jeg i Egeskov Slotspark til en talk med filosof og kønsteoretiker Judith Butler – hvis afslutningsreplik var: "Expand the universal!" For ja, historien viser at det universelle, og i denne sammenhæng argumentet for, at formand er universelt, som udgangspunkt ikke har været og ikke er altomfattende – ikke dækker over alle subjekter og identiteter. Men
55 historien har også vist, at med vilje kan vi flytte bjerge, udvide det universelle og dermed også horisonten. En horisont og forestillingsevne – både den fælles og den individuelle – der formes af sproget og det sproglige symbolsystem.

60 Mennesket hviler på samarbejde i sociale institutioner. Sproget er en af de institutioner, hvorigennem opdragelse, viden og vane overføres videre fra menneske til menneske. Et sprog, der tillæres, og som sætter grænsen for din horisont og din forestillingsevne. Et sprog, der giver indsigt i lokal, national

historie, sociale roller, politisk vægt. Der er f.eks. studier, der viser, at vores
65 opfattelse af farvenuancer formes af de ord, der findes for dem – jo flere
nuancer modersmålet har, og der dagligt gøres brug af, jo flere farvenuancer
opleves og skelnes fra hinanden. Det samme sker med kønnenes plads i sproget.
Her er dansk befriende ukønnet – grammatisk, måske, men helt fri går det ikke
fra kønslige hierarkier, såsom i rollebetegnelser.

70 Sproget er en institution – en institution, der er tæt forbundet med det
samfund og den kultur, det er en del af – og sproget er både med til at inkludere
og ekskludere mennesker. Men ikke bare indskriver mennesket sig i
institutionen, sproget, og dets mange sociale ritualer. Vi er vores sprog. Sproget
75 er dybt personligt og individuelt, det spejler hvert enkelt liv, og samtidig er det
en strukturering af omverdenen, som er specifik for den enkelte kultur og fælles
for dem, der har del i den. Sproget er mødet mellem indre identitet og ydre
formning.

80 Og nu skriver jeg den her tale. Til jer. Og jeg står her, fordi det her er langt større
end mig selv. End os. For der er mere på spil end sproglige udfordringer. Men
sproget og dets virkning er afgørende for, at udfordringerne løses, og
udviklingen fortsætter. Det her er nemlig ikke kun udtryk for en
situationsbestemt, kortvarig udvikling af sproget. Det her er udtryk for, at
85 sproget rullende udvikler sig, ligesom vores vilkår og handlingsrum gør det. Og
vi står med muligheden for at gøre en formel ændring, der sikrer mangfoldighed,
og som udtrykker den nuancerede virkelighed, vi skaber og indgår i – nu.

I mine tanker her i dag er – generationskløft og generationsløfte, magtfordeling,
90 magelighed versus identitet og inkludering, sikring af et frit valg, udvidelse af det
universelle – af normen, fællesskab, ligeværd. Og ansvar. Vores delte ansvar for
at følge med og sørge for, at døren står åben – ubetinget. Et fælles ansvar, der i
dét her rum er vores.

95 Jeg taler ikke om, at vi skal opstille et modsætningsfuldt forhold mellem køn –
men at antage at 'mand' dækker over alle køn, er ignorant. 'Mand' er linket til en
kønnet krop, uanset hvordan vi vender og drejer det. Lad os i stedet fremhæve
de aspekter, hvori vi ligeligt mødes – nemlig som personer. Personer i vores
uanede variationer. Personer, der indgår i institutioner, såsom sproget. Og lad os
100 sørge for, at den institution, det sociale produkt, som vi både tager til os, fører
videre og formes af, matcher virkeligheden og sikrer mangfoldighed. Lad os være

med til at udvide den institution, så den reelt vedkommer alle subjekter og identiteter i forsamlingen.

105

Opdateringen er på én gang nøgtern og epokegørende – et vigtigt skridt mod et mere inkluderende sprog. Helt praktisk er opdateringen blot en ændring af et ord, der til at starte med kan kræve tungegymnastik, men når først kolbøtten mestres, er følelsen af kollektiv adræthed og gensidig anerkendelse det hele værd.

110

Opdateringen ekskluderer ikke, men inkluderer og sætter forestillingen om, hvem der former og udfylder vores samfundsbærende institutioner, fri.

Tak.

115

Kilde

Manuskript tilsendt af taler og udgivet af Danske Taler med tilladelse fra taler.

Kildetype

Digitalt manuskript

120

Tags

Debattale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/marie-thams-tale-ved-modet-i-statens-kunsthjems-repraesentantskab>

125

130

135

140